کوردستانی عێراق: کام مێژوو و کام داهاتوو؟-1-.. عەدنان کەریم

(شکستی ستراتیجیی ناسیونالیزمی کورد و پێویستیی ستراتیجیەکی شۆڕشگێڕ)

(بەشی یەکەم)

باکگراوندێکی مێژوویی

یەکێك لە پێکھێنەرە ئاڵۆزەکانی دونیای سیاسەت لە عێراقی ھاوچەرخ و لەھەمان کاتیشدا یەکێك لە پرسە سەرەکیەکانی تا ئەم سالانەی دوایی بریتی بوو لەمەسەلەی کورد.
لەھەشتاکانی سەدەی پێشوودا فاشیزمی بەعس کە سەددام حوسەین ئەندازیار و ڕابەری بوو، سیاسەتی (دوایین چارەسەر) ی پەیڕەو کرد لە بەرانبەر ئەو مەسەلە ئاڵۆزەدا: جینۆساید بە ئومێدی قەڵاچۆکردنی کورد وەکوو گەلێك کە بە ڕێگرێکی گەورەی بەردەم ھاتنەدیی خەونە فاشیستیەکەی خۆی دەزانی.
لەگشتیترین ئاست و لەڕووی بابەتیەوە وبە فراوانترین مانا مەسەلەی کورد بەرھەمی پیادەکردنی سیاسەت و ڕێبازی پێشێلکردنی پرەنسیپی بەیەکسان تەماشاکردنی گەلانی دانیشتوانی عێراق ،بەتایبەتی گەلی کورد بوو، ھەر لە دامەزراندنی نیزامی پاشایەتیی عێراق لە ساڵی ١٩٢١ لەلایەن بەریتانیای داگیرکەری ئەوکاتەی ئەم وڵاتەوە.
پیادەکردنی ئەم نەھجە ل□ب□واری مەسەلەی کورد، بەدیاریکراوی لەعێراقدا، ڕاستەوخۆ بەقازانجی ڕەوتی شۆفینیی نەتەوەیی و پاشان عروبی لە عێراقی ئەوکاتەداشکایەوە. دیارە دەوڵەتی عێراق بەرھەمی تەوافوقی بەریتانیا و نوخبەی عەرەبیی تازەسەرھەڵداوی عێراقی بوو کە ھەم بە پێکھاتە و کەسایەتیەکانی و ھەم بە ئایدیا فکری و سیاسیەکانی، کۆکت□□کی عەرەبی بوو. بەشی زۆری ئەو ئیلیتە سیاسیە، کە زۆربەیان پێشتر لە سوپای عوسمانیدا پێگەیەکی بەھێز و شارەزاییەکی باشی سیاسی و عەسکەریان ھەبوو، لە سوریا لەدەوری فەیسەڵی کوڕی شا حوسەینی شەریفی حیجاز کۆببونەوە و ئیئتیلافێکی سیاسیی ئاشکرایان ھەبوو و کەوتبوونە ژێرکاریگەریی ڕیبازە نەتەوەییەکەی (ئیتیحاد و تەرەققی) ی تورکیەوە کە ساڵی ١٩٠٨ لە

ئەستەنبووڵ خۆیان ڕێکخستبوو بە هەموو ئەگەرەکانی دوای هەرەسی ئیمپراتۆریی عوسمانی.
بەومانایە دەوڵەتی هاوچەرخی عێراق کە ساڵی ١٩٢١ لەسەر پاشماوەکانی ئیمپراتۆریی ڕووخاوی عوسمانی لە عێراقدا دادەمەزرێت، بەرهەمی بەیەکگەیشتنی ئامانجەکانی بەریتانیای داگیرکەری عێراق و بزووتنەوەی تازەی سەرهەڵداوی نەتەوەیی عەرەبیی عێراقی بوو کە ئەو نوخبە عەسکەرییەی دەرچووی کۆلیجە سەربازییەکانی ئەستەنبووڵی عوسمانی و گەورە ئەفسەرەکانی پاشماوەی سوپای تێکشکاوی ناوبراو نوێنەرایەتیان ئەکرد. لەو کاتەدا بەهۆی شکڵنەگرتنی بزووتنەوەیەکی سیاسی لەناو کورد، چی بزووتنەوەیەکی سیاسیی خاوەن ئامانجی ناسیونالیستیی ڕۆشنی وەکوو ئەو بزووتنەوە عەرەبییەی ئاماژەم پێدا و چی خامۆشیی گشتی و سەرەتایی بوونی کۆمەڵگای کوردی لەڕووی فەرهەنگیی و سیاسییەوە بەگشتی وبەدارنەبوونەوەی لە ڕکوودی دووروودرێژی سەردەمی خەلافەتی عوسمانی و دەسەڵاتەکەی لە کوردستاندا، هیچ پێکهاتەیەکی ئەو ئان و ساتەی کۆمەڵگای کوردی، ڕۆڵێکی نەبینی لە دروستبوونی دەوڵەتی هاوچەرخی ناوبراو لە عێراقدا. جگە لەوەش هیچ جۆرە تەماح و داواکارییەکیی سیاسیی بەهێز نەهاتنە سەر شانۆی سیاسەت ومێزی دانوستان لەو قۆناغە هەستیارەدا کە لە سایەیدا کۆکی سیستەمی سیاسیی نوێ تیایدا دابەشکرا.
بەڵام لە سەردەمی پاشایەتیدا (١٩٢١ – ١٩٥٨) سیاسەتی پێشێلکردنی مافی گەلی کورد لە عێراقدا ئاراستەیەکی نەرم و لیبرالی بەخۆوە گرتبوو بەمانای ئینکاردکردنەکی نەرم و پشتگوێخستنی داواکارییەکانی ئەوکاتەی ئیلیتی ڕۆشنبیر و سیاسیی کوردبوو لەبواری دانپیانان بە مافە ڕۆشنبیری و سیاسییەکانی کورددا کە لەلایەن ئەو دەستە سیاسییەی ئەو سەردەمەی کۆمەڵگای کوردییەوە بەرزئەکرایەوە. ستراتیجیی نیزامی پاشایەتیی هاشمیی عێراق لەو قۆناغە درێژەدا بریتی بوون لە ئارامکردنەوەی کورد و ئیستیعابکردنیان لەچوارچێوەی عێراقێکدا کە بەفەرمی و لەسایەی دەستووری ساڵی ١٩٢٥ دا خەسڵەت و ناونیشانی هیچێك لە نەتەوە و ئاینەکانی عێراقی پێوە نەلکابوو، گەرچی بەکردەوە هێزی دەسەڵاتدار لە مەملەکەتەکەدا ئیلیتی ناسیونالیستی عەرەبیی سوننی بوون. بەڵام کورد بە هۆی کوردبوونیەوە، بە پێچەوانەی سەردەمی بالادەستیی ناسیونالیستیی عەرەبی لە هەردوو قۆناغی١٩٦٣ و ١٩٦٨دا، ئازار و ئەزیەت نەدەدرا.
شایانی ئاماژەشە کە تا کۆتایی سییەکانی سەدەی پێشوو شتێك نەبوو لە دونیای سیاسەت لە عێراقدا بەناوی (مەسەلەی کورد) ڕوو وەکوو مەسەلەیەکی سیاسی کە لەهەناوی ئەوەوە هێزی سیاسیی ڕێکخراو سەری

هەڵدابە و بەرنامە و ستراتیجیی دیاریکراو بە چارەکردنی هاتبێتە سەر شانە و بووبێت بە بابەتی ململانێی نێوان کورد وەکوو گەلێك لەگەڵ دەسەڵاتدارێتیی سیاسیدا.

گۆڕانی مەسەلەی کورد لە بابەتێکی کەلتوورییەوە بۆ بابەتێکی سیاسی، بەرهەمی دوو دیاردەی نوێ بوون لە عێراقدا:

یەکەم: بەهێزبوونی باڵی ڕادیکال و شۆڤێنیی ناسیونالیستیی عەرەبی کە عێراقی بە وڵاتێکی عەرەبی ناوزەد ئەکرد و کوردی بە هاووڵاتیی پلە دوو و میوان لەخاکی عێراقی عەرەبیدا ئەزانی.

دووەم: دەرکەوتن و هاتنەسەرشانۆی سیاسیی لەلایەن بزووتنەوەی ناسیونالیستیی کوردەوە کە لەسەرەتای چلەکانەوە وەکوو میوانێکی نویی سەر شانۆی ململانێ سیاسییەکان دەبینرێت تەنانەت بەئەوەی ئاستی جیاکاریی نەتەوەیی، بە فەرمی، ئاڵوگۆڕێکی ئەوتۆی بەسەردا هاتبێت.

ئەو جیاوازییە واتە گۆڕانی مەسەلەی کورد بۆ مەسەلەیەکی سیاسی وگرێکوێرەیەکی ژیانی سیاسی لە عێراقدا بایەخی تایبەتیی خۆی هەیە و شایانی وەستانە چونکە ئاکامی زۆری لێئەوەشێتەوە وەکوو دواتر بینیمان. هەر بۆ نموونە و بە بەراورد، ئەم ئاڵوگۆرە لەکوردستانی سوریادا زۆر درەنگتر دێتەدی و تا حەفتاکان دوادەکەوێت، گەرچی ستەم بەرانبەر بەکورد هەر لە پەنجاکان و شەستەکانەوە قاڵبێکی زۆر توندوتیژتر دەگرێتە خۆی لەچاو عێراقی سەردەمی پاشایەتیدا.

سەرهەڵدان و بەهێزبوونی ڕەوتی عروبی ڕادیکال لەناو ئیلیتی سیاسی و ڕۆشنبیری عەرەبی لە عێراقدا لە سییەکانی سەدەی پێشووەوە، لەدەرەوەی بازنەکانی دەسەڵات، لەئاکامی زۆر فاکتەری ناوخۆیی و ناوچەیی و جیهانیدا، وەکوو ڕێکخراوی نادی المثنی و شکڵگرتنی ناسیونالیزمی عەرەبی لە عێراقدا و بەهێزبوونی لەناو نوخبەی سوپا و ڕۆشنبیران وڕەنگدانەوەی لەبواری ڕۆشنبیری و بەتایبەتیش لە ژیانی ڕۆژنامەگەریی عەرەبیی عێراقیی ئەوکاتەدا، تەکانێکی نویی هەم بە تەماحە سیاسییەکانی بزووتنەوەی نەتەوەیی عەرەبی لەعێراقدادا و هەم ڕەوتی ڕاستیڕوی و شۆڤێنیی تیایدا بەهێزکرد.

ساڵانی نێوان ۱۹۳۰-۱۹٤۰ سەردەمی خۆگرتن و تەبەلوری باڵەی ڕادیکالی بزووتنەوەی ناسیونالیستیی عەرەبی بوو لەعێراقدا. بزووتنەوەی ناسیونالیستیی عەرەبی لە عێراقدا یەك ئامانج و یەك ئاراستەی نەبوو بەڵکوو دوو ستراتیجی لە دەروونیدا تەفاعولی دەکرد:

یەکەمیان: باڵێکی نەتەوەیی ڕیفۆرمخوازی لیبراڵ بوو کە بەدیهاتنی ئاواتەکانی (نەتەوەی عەرەب)ی لەوەدا دەبینییەوە کە بە ئارامی و لە چوارچێوەی هاوکاری و دۆستایەتی لەگەڵ بەریتانیا وبونیاتنانی دەوڵەتێکی بەهێز لەعێراق و هاوکاری و یەکگرتوویی لەگەڵ دەوڵەتە عەرەبییەکاندا ئەو ئامانجە بەدێتەدی. ئەم باڵەی ناسیونالیزمی

عەرەبیی عێراقی هەر لەسەرەتاوە لەبری ڕێگەی بەرگریی داگیرکاریی بەریتانیا لە عێراقدا لە ١٩١٧ بەدواوە، ڕێگەی سازان و هاوکاریان هەڵبژارد و بەوجۆرە سووکانی نیزامی پاشایەتیی عێراقیان گرتەدەست. ئەمان خوازیاری گفتوگۆبوون لەگەڵ بەریتانیا لە پێناوی سەربەخۆیی سیاسیی عێراق و توانیان ساڵی ١٩٣٢ بە پێی ڕێککەوتننامەیەك لەگەڵ بەریتانیا، سەربەخۆیی عێراق ڕابگەیەنن و عێراق وەکوو دەست و پایگای نفووزی بەریتانیا ببێت بە ئەندامی ڕێکخراوی کۆمەڵەی گەلان .League of Nations
تا ناوەڕاست وتەنانەت کۆتایی چلەکانیش ئەمان باڵی بەهێزی ناو کۆمەڵگا و بزووتنەوەی نەتەوەیی عەرەبی بوون لە عێراقدا. ئەم باڵە کە داڕێژەری سیاسەتی سەردەمی پاشایەتیی عێراق بوو لەهەوڵی ئەوەدابوون کە دانپیانان بە مافەکانی گەلی کورد لەچوارچێوەی سیاسەتێکی ڕیفۆرمخوازی و دانپیانان بە مافە کەلتوورییەکانیدا لەچوارچێوەی دەوڵەتی عێراقدا جێبکەنەوە. بەوهۆیەشەوە کە عێراق بەفەرمی و لەڕووی دەستوورییەوە، هیچ ناو و تایتڵێکی نەتەوەیی یا مەزهەبیی پێوەنەلکابوو، حکوومەتی پاشایەتیی ئەوکاتە لەهەوڵدا بوو مافەکانی کورد لەچوارچێوەی فەرهەنگی و مافی تاکەکان بە بێ جیاوازی لە سەربناغەی شوناسی هاووڵاتیبوونی یەکسان لەدەستووردا، جێبەجێبکات. ماوەیەك دوای دامەزراندنی پاشایەتی و تەنانەت لەسەردەمی ئینتیدابی بەریتانیشدا (١٩٢٠ – ١٩٣٢) ئیلیتێکی بەهێزی کورد پێگەیان هەبوو لەدەسەڵاتی تەشریعی و تەنفیزیی عێراق و لە ئیداراتی ناوخۆی کوردستاندا.
دووەمیان: لە نیوەی سییەکانەوە ڕەوتی ڕادیکال و تووندڕەوی ناسیونالیستیی عەرەبی (ڕەوتی عروبی) لە عێراقدا سەردەردەهێنێت. وەکوو هەر بزووتنەوەیەکی تر سەرەتا لە بواری بیروباوەڕ و سیاسییەوە ئەم ڕەوتە سەردەردەنێت و سەرانی ئەم بزووتنەوە تازەیە زوو دەکەونە ژێرکاریگەریی نووسینەکانی بیرمەندە سەرەتاییەکانی بیری ناسیونالیستیی عەرەبی لەبابەتی قوستەنتین زریق و شبلی شمیل و ساتیع ئەلحوسەری و دەیانی تری لوبنانی و میسری و سوری کە سەرگەرمی داڕشتنی پایەکانی بیری ناسیونالیستیی عەرەبی بوون. کاریگەرییەکانی بزووتنەوەی نەتەوەیی عەرەبی لەسوریا و میسر وباقی دونیای عەرەب جێپەنجەیان لەم سەرهەڵدانەدا هەبوو. دوای هەرەسی عوسمانییەکان دەستبژێری (ئیلیتی) نەتەوەیی پەرشوبڵاوی عەرەبی ئومیدیان بە بەریتانیا و فەڕەنسا زۆر بوو کە دوای جەنگی جیهانیی یەکەم پابەند بن بە بەخشینی سەربەخۆیی بە جیهانی عەرەب. بەڵام لەگەڵ بەستنی پەیماننامەی سایکس بیکۆ (١٩١٦) و دابەشکردنی دەسەڵاتی ناوچەکە بە پێی سیستەمی ئینتیداب لە نێوان فەڕەنسا و

بەریتانیا و پشتکردنیان لە بەڵێنەکانیان سەبارەت بە سەربەخۆیی بەو مانایەی باڵەی ڕادیکالی ئیلیتی ناسیونالیستیی عەرەب چاوەڕوانیان ئەکرد، زەمینەی دووشەقبوونی بزووتنەوەی نەتەوەیی عەرەبی و دابەشبوونیان بەسەر باڵەی ڕیفۆرمخواز و باڵەی ڕادیکاڵدا، سەریهەڵدا.
کاریگەریەکانی جیهانی قۆناغی نێوان شەڕی جیهانیی یەکەم ودووەمیش ڕۆڵیان هەبوو لە سەرهەڵدانی ڕەوتی ڕادیکال و توندڕەوی ناسیونالیستیی عەرەبدا. سەرهەڵدانی نازیەت و فاشیەت لە ئەڵمانیا و ئیتالیا، وەکوو دوو نموونە بە بەهێزبوونەوەی دوو نەتەوە کە لە یەکەمین شەڕی جیهانیدا تێکشکێنراوبوون بەڵام خێرا دەبووژانەوە، هاتنەوەئارای بەڵێنی بلفۆر و چەکەرەکردنی ستراتیجیی دامەزراندنی ئیسرائیل بەهاوکاریی ڕۆژئاوا و بەڵێنی بەریتانیا و زوڵم و زۆر لەسەر فەلەستینییەکان، شەپۆلی تازەی دامەزراندنی دەوڵەت- نەتەوە لە ئەوروپا و بزوتنەوەی تازەسەرهەڵداوی بەهێزی سەربەخۆخوازی لە ئاسیا و ئەفریقیا و ئەمریکای لاتین؛ هەمووییان پێکەوە، ڕۆڵی گەورەیان گێڕا لە تەشەنەکردن و بەهێزبوونی بزووتنەوەی ناسیونالیستیی عەرەبی لە عێراق و وڵاتانی تری عەرەبیدا.
جگە لەو فاکتەرانەش ،هاتنەسەرشانەی یەکێتیی سۆڤیەت وەکوو پاڵەوانێکی نوێی گۆڕەپانی سیاسەتی نێودەوڵەتی، بە پێشی قەڵای بەرگری لەگەلان و سەربەخۆیی نەتەوەکان و دژایەتی کۆڵۆنیالیزم، هەندەی تر فووی کردە ئاگری تازەی بزووتنەوە ناسیونالیستیە بەهێز و چالاکەکانی جیهانی سێیەم بەتایبەتی پشتیوانیی سۆڤیەت لە کەمالیەکانی تورکیا و بووژانەوەی تورکیا بوو بە نموونەیەك بە چاوبەینە دەستی هاوکاریی سۆڤیەت بە ناسیونالیستی عەرەبیش کە عێراق تادەهات ئەبوو بە یەکێك لەسەنگەرە بەهێزەکانی.
دیارە فاکتەری جوگرافیش ڕۆڵی بوو هەم لە بەهێزبوونی ئەم باڵە قەومیە عەرەبیە لە عێراق و هەم لە توندڕەوبوونی چونکە بە دەروازەی ڕۆژهەڵات و باکووری " جیهانی عەرەب " دەناسرا لەگەڵ دوو وڵاتی زلهێز و خاوەن ئیمبراتۆریی وەکوو ئێران و تورکیا کە هەمیشە چاویان بڕیوەتە عێراق.
ئەم بزووتنەوە ناسیونالیستیە عەرەبیە لە عێراقدا هەر زوو توانی کارتی شەرعیەتی نەتەوەپەرستیی عەرەبی لە نیزامی پاشایەتی وەربگرێتەوە و رووتی کاتەوە لە هەر ناونیشانێك کە گرێی بداتەوە بە (نەتەوەی عەرەب) و عێراقەوە و ئەوانی وەکوو مشتێك خائین و کرێگرتە وهاوکاری داگیرکەری بەریتانیی دوژمن بەنەتەوەی عەرەب ناوزەد دەکرد و ئاڕۆگەکانی دونیاش هاوکاربوون بە گوتارە ناسیونالیستیەکەی ئەم بزووتنەوەیە کە تا دەهات ڕیشەی لەناو

خەڵکدا دادەکوتا و ورد و درشتی مەسەلە سیاسیەکانی ڕۆژی ئەکرد بەبابەتی بەڵگە بۆ ڕاست و ڕەوابوونی ڕیوایەتە فکری وسیاسیەکانی خۆی.
ڕیگرێکی بەردەم بەهێزبوونی ئەم ڕەوتە بریتی بوولە بزووتنەوەی شیوعی کە لە عێراقدا هەم بەهێزتر بوو و هەم ڕەقیبی یەکەمی ئەو بزووتنەوە ناسیونالیستیە عەرەبیە بوو.
شیوعیەکانی عێراق سەرباری پاڵپشتیان لە ئاواتە نەتەوەییە عەرەبیەکان لە عێراقدا وەکوو هەموو وڵاتانی تری عەرەبی، بەڵام بەهۆی تایبەتمەندیی تووندڕەوی و ڕاستڕەویی مەیلی نەتەوەپەرستیی عەرەبی لەعێراقدا، ڕێیان لەوان گرت کە ببن بە ئاڵاهەڵگری ئامانجی سەربەخۆیی سیاسی و ئابووری لە عێراقدا کە ئاواتی زۆرینەی خەڵکەکەی بوو.
ڕاستڕەویی باڵی ناسیونالیستیی عەرەبی تا ئەو جێگەیە پێی لێهەڵبڕی کە لە سەردەمی شەڕی جیهانیی دووەمدا بە ئاشکرا ئاماژە بە نازیەت و ئەڵمانیای هیتلەری بکات وەکوو هاوپشت و دەستی نەتەوەی عەرەب و بگرە شیخ ئەمین ئەلحوسەینی کە موفتیی قودس بوو و لەوێ وەکوو سەرکردەیەکی بزووتنەوەی ١٩٣٦ لە فەلەستینەوە بە عێراق هەڵاتبوو، بەناوی خۆی و هاوڕێکانیەوە لە عێراقدا بە ناردنی پەیامی دۆستایەتی لە بەرلین چاوی بە هیتلەر دەکەوێت. ئەوانە بە شیوعیەکان کە ململانەی سۆڤیەت و ئەڵمانیا لەوپەڕی گەرمیدا بوو، مایەی غەزەب و نەفرەتێکی زۆر بوو.
لە ساڵی ١٩٤١ یشدا بزووتنەوەی (العقداء الأربعة) یا ” شۆڕشی مایس !” کە ئەمین ئەلحوسەینی ڕابەری ڕووحیان بوویاخیبوونێکی بەهێزیان بە ئیلهام لە سەرکەوتنەکانی بەرەی ئەڵمانیا و ئیتاڵیا لە شەڕی جیهانیی دووەمدا هەڵگیرسان کە هەندەی نەمابوو دەسەڵاتی پاشایاتی بڕووخێنێت.

ناسیونالیزمی کوردیش خۆی ڕێکئەخات

هێزە نەتەوەییە کوردیەکان هەر لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەوە لە کوردستاندا ستەمی نەتەوەیی سەر گەلی کوردیان کرد بە پایە و بواری سەرهەڵدان و چالاکیی خۆیان. جموجۆڵی سیاسی و ڕۆشنبیریی ئەو بزووتنەوە ناسیونالیستیە کوردیە سەرەتا لەژێرکاریگەریی بزووتنەوە نەتەوەییەکانی ناو گەلانی تورك و عەرەب، دونیابینی و فکری سیاسیی خۆیان داڕشتووە و لە ژێرناوی لامەرکەزی یا ئۆتۆنۆمیدا بەرنامە وستراتیجیی سیاسی و فکریی خۆیان فۆرمەڵەکردووە. سیاسەت وپلانی ئەوان بریتی بووە لە هاوبەشبوون لەدەسەڵاتی سیاسیی عێراق و

فەرمانڕەوایی کردن لە کوردستانی عێراقدا بەهاوبەشی دەسەڵاتدارەکانی ناوەند بەناوی گەلی کوردەوە. تاقیکردنەوەکانی ساڵانی ١٩٤٦ – ١٩٩١ و مێژووی ئەو هێزانە لەوقۆناغە درێژەدا لە بازنەی شەڕ – مفاوەزات – شەڕدا خولاوەتەوە و لەدرێژەی خۆیدا لە جیاتی چاری ستەمی نەتەوەیی، ئەو بزووتنەوە ناسیونالیستیە خۆشی بووە بە بارێکی قورسی تر بەسەر خەبات و ئامانجی ڕەوای خەڵکی کوردستانەوە لە پێناوی چاری ڕیشەیی ستەمی نەتەوەیی. ئەم هێزانە ئەو خەبات و هەوڵەی خەڵکیان ئاڵۆزتر و پڕ گرێ و کێشەترکرد ولەوتاندیان. پارتی دیموکراتی کوردستان لە قۆناغەکانی ١٩٤٦ – ١٩٧٥ نموونەیەکی زەقی ئەو هێزە سیاسیە کوردستانیە بوو و دواتریش یەکێتیی نیشتیمانیی کوردستان، گەرچی بەناوی هێزێکی بەدیل لەبەرانبەر ئەو بزووتنەوە و هێزە تەقلیدیە هاتەمەیدانی سیاسەتەوە، بەڵام پاش چەند ساڵ لەدامەزراندنی، ئەویش لەچوارچێوەی هەمان دونیا بینی و پراتیك و نەریتدا گیرسایەوە.

پارتی دیموکراتی کوردستان کە پێشەنگی بزووتنەوەی سیاسیی ناسراو بە کوردایەتیە ولە مناڵدانی ئەو بزووتنەوەیەدا لەدایك بوو، هەڵگری دواکەوتووترین شوناسەکانی دونیای سیاسەت و فکری کۆمەڵگای کوردستان بوو. ئەم هێزە هەر لەسەرەتاوە هەڵگری ئایدیۆلۆجیەکی تەسکی ناسیونالیستیی کۆنسەرڤاتیف و ڕاستڕەو بوو ئەویش لەڕوانگەیەکی کۆن وسواوی تایفی وخێڵەکی ودەرەبەگیەوە. ئیلیتی ڕۆشنبیری کورتبینی قاندراو بە بیری کلاسیکی نەتەوەیی کوردی ئەو سەردەمەش، بەو دونیابینیە تەنگە وکەمی تاقیکردنەوەوە، لەجیاتی هەڵسان بەڕۆڵێکی پێشڕەو، سەرکردایەتی وچارەنووسی حیزبەکەیان، کە خۆیان دایانمەزراندبوو، بەوپەڕی خۆشحاڵیەوە ئەسپێرن بە کەسایەتیەکی سەرۆك خێڵی تایفی وسادە ودونیانەدیوی سیاسەتی وەکوو مەلا مستەفا وخۆشیان ئەکەن بە قەڵغان وخوڵامی ئەو عەقڵیەتە خێڵەکی وکۆنە پەرستە.

پارتی دیموکرات وسەرکردایەتیەکەی هەر لەسەرەتاوە نەك هیچ ڕۆڵێکی پێشڕەو وئازادیخوازانە نابینن لەهیچ بوارێکی کۆمەڵایەتی وسیاسی وفکریدا، بەڵکوو هێزی ناوبراو ئەبن بە ڕێگر لەبەردەم ڕەوڕەوەی پێشکەوتنی ژیانی شارستانی و فەرهەنگی و سیاسی و کۆمەڵایەتی لە کوردستاندا. ئەو هێزە سیاسیە و ئەو کەسایەتیە خێڵەکیە سەرکردایەتیی بزووتنەوەی نەتەوەپەرستیی کورد ئەگرنە دەست و خەباتی گەلی کورد بە ڕزگاری و یەکسانی و دیموکراتی بە چەندین دەیە تووشی پاشکشە و ئیفلیجبوون ئەکەن و لەقاڵبێکی ڕاستڕەویی کۆنەپەرستانەدا یەخسیری ئەکەن. هەموو ئەوانەش لەسەردەمێکدایە کە ڕەوتی ئازادیخوازی و پێشکەوتنخوازیی دوای تێشکانی نازیەت و

فاشیەت وەکوو نەسیمەکی ئازادی جیهانی سێیەم ئەگرەتەوە و جگە لە کوردستان، ئەویش بەهۆی هەژموونیی پارتیەوە بەسەر ژیانی سیاسیدا، هەموو بزووتنەوە میللیەکان بە بەدیهێنانی مافەکانیان ئاراستەیەکی سیاسیی ئازادیخواز و چەپ و پێشکەوتوو ئەگرنەبەر.

وێستگاکانی مێژووی ئەم هەزە پڕن لە سیاسەتی چەوت و گومڕاکەر و گوماناوی و کۆنەپەرست.

لە ١٩٦١ دا لەدژی یاسای پێشکەوتووخوازی چارەسەرکردنی زەوی وزاری حکوومەتی عەبدولکەریم قاسم یاخی ئەبن و بە هاندانی شای ئێران و پەیمانی سەنتۆ ئەدەنە پاڵ دەرەبەگەکانی کوردستان کە یاسای ناوبراو کۆتایی بە ستەمی جوتیارانی کوردستان دەهێنا و یاخیبوونە چەکدارەکەیان ناو ئەنێن ” شۆڕشی ئەیلوول “. ساڵی ١٩٦٣ ئەبنە چاوساغ و هاوکاری کوودەتا خوێناویە فاشیستەکەی بەعس کە بە وێرانکردنی عێراق و خاپوورکردنی کوردستانیش دوایی هات. لەو ساڵەوە تا ڕێکەوتنیان لەگەڵ بەعسدا لە ١٩٧٠، یا ئاشی بزووتنەوە چەکدارەکەیان بە فیتی ئەمریکا و ئیسرائیل و شای ئیڕان بە مەرامی ئەو دەوڵەتانە ئەخەنەگەڕ یا خۆریکی مفاوەزاتی لامەرکەزیی ٦٤ و ٦٦ ئەبن.

بەوجۆرە پارتی دیموکراتی کوردستان لەشەستەکانەوە ئامانجی ڕزگاریی گەلی کورد لە ستەمی نەتەوەیی و خەباتیان بەتووندی ئەکا بەدەسمایەی بەدیهێنانی ئیمتیازات بۆ مەلا مستەفا و سەرکردایەتیی گوێڕایەڵی حیزبەکەی لای ئێران و لایەنەکانی تر و بەوەش ئەو خەباتە ڕەوایەی خەڵکی کوردستان بەتاڵ ئەکاتەوە لەهەر ناوەڕۆکێکی ڕەوا و پێشکەوتوو و ئازادیخواز و چەکی شانی پێشمەرگە بەئاسانی لەم شانەوە ئەگوێزرێتەوە بۆ ئەو شان بە خزمەتی شای ئێران یا میتی تورکیا.

ئەم هێزە سیاسیەی (شۆڕشی چەواشە) بەوەشەوە ناوەستێ بەڵکوو ئەبێت بە ئامرازێکی ناوچەیی بەدەستی تورکیا و ئێرانەوە بۆ دژایەتیکردنی چالاکیی هێزە سیاسیە ئۆپۆزیسیۆنە کوردیەکانی ئەو دوو بەشەی کوردستان و بەوجۆرە ڕۆڵی چاوساغی بۆ ساواك و میت ئەگێڕێت بۆ لەناوبردنی کەسایەتیەکانی ئەو هێزانە.

پارتی لەناوخۆی کوردستانیشدا پەیڕەوی کردووە لە سیاسەتی کوشتن، تیرۆر، ڕاونان و زیندەبەچاڵکردنی نەیارانی سیاسیی خۆی و هەر هەوڵێکی تری پێشکەوتنخواز، وەکوو کوشتاری شیوعیەکان و ڕاوەدوونانی هەڵگرانی بیری چەپ و چالاکوانانی کۆمەڵەی مارکسی و ڕۆشنبیران و کەسانی ئازادیخواز.

گەرچی کۆمەڵەی مارکسی – لینینی وەکوو ڕێکخراوێکی شۆڕشگێڕ و یەکەمین پرۆژەی نیشتیمانیی کوردستانی لەپیناوی گرێدانەوەی خەبات

بۆ ڕزگاربوون لە ستەمی نەتەوەیی کورد بە ئازادی و یەکسانی و دیموکراتیەت و بەئاقارێکی ئازادیخوازانەدا دامەزرا، بەڵام ئەویش زوو بوو بەقوربانیی تەسکبینیی هەندێ لەڕا بەرەکانی و ئۆپۆرتۆنیست بوون و خۆشباوەڕی هەندێکی تریان و بەتایبەتیش بوو بە نێچیری پاشقولی هێزە باوەکانی باڵەکەی تری بزووتنەوەی کوردایەتی و سەرکردایەتیی جەلال تاڵەبانی.

کۆمەڵەی مارکسی – لینینی نەیتوانی دابڕانێکی رێشەیی بکات لەدونیابینیی کوردایەتی و گەرچی سەرەتا وەکوو هێزێکی ئەنتی پارتی هاتەناو کایەی سیاسیی کوردستانەوە، بەڵام سەرەنجام بوو ب□ باڵی چەپی هەمان بزووتنەوە و هێزی کۆمەڵایەتیی کوردستانی. بەو مانایە یەکێتیی نیشتیمانیی کوردستانیش، کە کۆمەڵە کۆڵەکەی سەرەکیی بوو، نەیتوانی دابڕانێکی چۆنایەتی بکات لەبواری دونیابینی و فکر و سیاسەت و پراتیکی باڵی زاڵی تائەوکاتی بزووتنەوەی کوردایەتی.

یەکێتیش وەکوو هێزێکی دەسەڵاتخواز هەر زوو میحوەری ستراتیجیی خۆی لەسەر هەمان پایەکانی بزووتنەوەی ناسیونالیستیی تەقلیدیی پێشتر داڕشت و زۆر زوو دەسبەرداری هەموو ئەو ئیدیعا شۆڕشگێڕ و ئازادیخوازە بوو کە کۆمەڵە لەسەرەتادا هەڵگری بوو و سەرەنجام لەبوارەکانی ستراتیجی و تاکتیك و شێوازی هەڵسووڕانی سیاسی و ڕێکخراوەیی و سەربازیدا، جیاوازیەکی ئەوتۆی نەمایەوە لەگەڵ پارتی، ئەوە نەبێت هەردوولا، جگە لەهەوڵیان بۆ دژایەتیی ئازادیی هەڵسووڕانی هەر ڕەوەتێکی شۆڕشگ□□□ی تر و گۆڕانیان بۆ هێزی دژ و سەرووخەڵکی؛ لەهەوڵی پاکتاوکردنی یەکتر و پیادەکردنی سیاسەتی تاکڕەوی و تاك دەسەڵاتدا بوون لەکوردستاندا.

لێرەوە دامەزراندنی یەکێتیی نیشتیمانی، بەکردەوە، لەجیاتی ئەوەی ببێتە دەسپێکی قۆناغێکی تری خەباتی سیاسی لەکوردستاندا، و تەجاوزێکی چۆنایەتیی هەژموونیی تائێستای پارتی بکات، کۆمەڵەشی ڕاکێشایە ناو تۆڕەکانی هەمان عەقڵ و ستراتیجیی سواوی بزووتنەوەی کوردایەتیەوە. بەوشێوەیە دامەزراندنی یەکێتی نەك نەبوو بەهۆی ڕیشەداکووتانی ستراتیجیەکی نوێ و ئازادیخواز ل□ م□□ژووی کوردستاندا، بەڵکوو ئەو شانسەی لەباربرد و بەوەش گەورەترین خزمەتی بە بزووتنەوەی سیاسیی کلاسیکیی کورد و کۆنەپارێزیی سیاسی لە کوردستاندا کرد و ئەو پرۆژە شۆڕشگێڕەی لەناو پرۆژەی مێژوویی کوردایەتیدا تواندەوە و هەڵیلووشی.

بەتاڵکردنەوەی نا□و□□□کی ئەو ڕەوتە شۆڕشگێڕ و ئازادیخوازە سەرەتاییەی کۆمەڵە، بەهەموو کەم وکوڕی و لاوازیە زاتیی□کانیەوە، ئەو گورزە گەورەیە بوو کە یەکێتی وەشاندی لە پرۆژەی نیشتیمانی و پێشکەوتنخواز و شۆڕشگ□□□ی لە کوردستان، سەرباری هەموو ئیددیعا

پێچەوانەکانی خودی یەکێتی.
کردنی خەباتی چەکداری و پیشمەرگایەتی بە بتێك لەسەر حیسابی خەبات و ناڕەزایەتیی شارەکان، لەکاتێکدا کۆمەڵگای کوردستان بووبوو بە کۆمەڵگایەکی مودرین و شاریی گەورە، و هەژمونخوازیی و گیانی تۆتالیتاری و دژایەتیی هەر بیروڕایەکی جیا و گیانی پاوانخوازی و شەڕئەنگێزی و گەڕانەوە بەسەر هەمان چوارچێوەی ستراتیجی و پراتیکیی بزووتنەوە سواوەکەی پێشوو، زوو ئەم هێزە سیاسیەشیان ڕاکێش کردەوە ناو بازنەی بزووتنەوە چەکداریە سیاسیە کلاسیکیە کوردایەتیەکەی جاران و هەموو بەربەرەکانێکانیشی لەگەڵ پارتیدا شتێك نەبوون جگە لە گیانی پاوانخوازی و دەسەڵاتخوازیی تاکلایەنە.
بەومانایە ئەوەی یەکێتی ناوی نابوو " شۆڕشی نوێ " ڕێك چووە سەر هەمان ڕێچکەی جاران و بوو بەبەشێك لە ململانێ دێرینەکانی ناوچەکە و لەشوێنێکدا لەگەڵ پارتیدا گەیشتنەوە بە یەك.
کارەساتی خۆگرێدانەوەی یەکێتی و پارتی و هێزەکانی پێشمەرگە بە ئێرانەوە لەشەڕی هەشت ساڵەی ئەو دوو وڵاتەدا، کۆمەڵکوژیی هەڵەبجە و ئەنفال و کیمیاباران و جینۆسایدی گەلی کوردی لەلایەن فاشیە نەتەوەپەرستەکانی بەغداوەی بەدوای خۆیدا هێنا. لەو قۆناغەدا هەردوو لا بوون بەبەشێك لە ماشێنی شەڕی ئێران و چاوساغ بۆ هێنانەناوەوەی پاسداری ئێران بۆ قووڵایی خاکی کوردستان بەبیانووی بەربەرەکانێ لەگەڵ ئەو ڕژێمەدا کە چەند ساڵ پێشتر لەکاتی سەرگەرمیی مفاوەزات لەگەڵیدا جەلال تالەبانی ئەیووت: سەددام دوژمنی ئێمە نیە بەڵکوو حەکەمە!!. لەو قۆناغەوە یەکێتیش لە کێشەی مێژوویی نێوان عێراق و ئێراندا سەربەخۆیی لەدەست ئەدات و پێیوەست ئەبێ بەو میحوەرە ئێرانیەوە کە پارتی و بنەماڵەی بارزانی لە شەستەکانەوە خۆیان پێوەگرێدا.
بەوجۆرە زنجیرەی شەڕ – مفاوەزات – شەڕی هێزە سیاسیە چەکدارەکانی بزووتنەوەی کورد بەردەوام ئەبێ تا قۆناغی ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ کە خەڵکی کوردستان بەسوود وەرگرتن لەو درز و کەلێنانەی کە لەدەسەڵاتی ڕژێمی بەعسدا لە پەنای شەڕی کوەیتدا پەیدابوو، زۆربەی کوردستان پاك ئەکەنەوە.
بەپێچەوانەی هەموو چەواشەکاریەکانی ئەم دوو هێزە و لایەنە بچووکە هاوپەیمانە نەتەوەیی و ئیسلامیەکانیانەوە لەبەرەی کوردستانیدا، ئەوە خەڵك بوون لەڕاپەڕیندا ئەوانیان قوتار کرد لە کەمپ نشینیی ئێران و ئاوارەیی و بنبەستی سیاسی وستراتیجی و سەربازیەکی قووڵ کە تێی کەوتبوون، نەك بە پێچەوانەوە.
بەشایی سیاسیی ڕیزی خەڵك و فریوخواردنیان بەو هێزانە لەدوای ڕاپەڕین و مێژووی خوێناویی ڕژێمی فاشیی بەعس ومەترسیی گەڕانەوەی

بە کوردستان و مانەوەی لەدەسەڵاتدا، هەروەها لایەنگریی ئەمریکا لەم تاقمە گوێ لەمشتەی حیزبەکانی بەرەی کوردستان و غیابی هێز و پلاتفۆرمێکی نیشتیمانی کە خەڵك لەدەوری کۆببێتەوە، جگە لەئاوارەیی و شکستی ڕاپەڕین، فرسەتێکی زێڕینیان بە ژیانەوەی ئەم هێزانە خۆشکرد و چارەنووسی خەڵك لەدەمی ئەژدیهای بەعسەوە کەوتە بەردەستی تاقمێك کە نزیکەی٣٢ ساڵە یاری بە موقەدەراتی گەلێك و وڵاتێکەوە ئەکەن.

شەڕی دەسەڵاتی نێوان یەکێتی و پارتی لەسەر پارە و داهاتی گومرك، ٣١ ی ئاب و هێنانەوەی بەعس ، دزی و ڕاو ڕووتی ژێرخانی کوردستان لەدوای ڕاپەڕین، دابەشکردنی کوردستان بە دوو زۆن، ڕسواکردنی پەرلەمان و کردنی بەگاڵتەجاری بە پەردەپۆشکردنی تاڵانیی وڵات، پێش لەشکری بە تورکیا و هێنانی سوپاکەی بۆ جەرگەی خاکی کوردستان، تەراتێنی پاسداری ئێران لە زۆنی سەوز و تاڵانکردنی سامانی نەوتی لەنێوان دوو خێزاندا و ......، تەنیا بەشێکن لەکارنامەی ئەم هێز و دەسەڵاتەی کە بەردەوام بووە لە داپۆشینی هەموو ئەو تاڵان و بڕۆیانە بە دروشمی چەواشەکارانەی کوردایەتی و نەتەوەیی.

گەرچی ڕووخانی ڕژێمی بەعس لە ٢٠٠٣ دا وەرچەرخانێکی ئیجابی بوو لەڕوانگەی ئامانجی خەڵکەوە، بەڵام ئەو سیستەمە تایفی و نەژادییەی کە ئەمریکا کردی بە شوناسی عێراق دوای سەددام حسین، بواری مانۆر و چەواشەکاریی بە هێزە دەسەڵاتدارەکانی هەرێم ڕەخساندەوە و هێزە ئیسلامیەکانی وەکوو بزووتنەوەی ئیسلامی و یەکگرتوو و کۆمەڵی ئیسلامیش لەجاران زیاتر بوون بە تەواوکەر و هاوکاری ئەم دەسەڵاتە ستەمکارە لە هەرێمی کوردستاندا.

ئەو سیستەمە دەسەڵاتدارە تایفیەی کە ئەمریکا بە قۆناغی دوای ٢٠٠٣ دیزاینی کرد، بوارێکی باشی بە ئەم دەسەڵاتە ڕەخساند کە شەرعیەتی نوێنەرایەتیی خەڵکی کوردستان بدرێ پێیان.

ئەوان لەناوەندە نێودەوڵەتیەکان و لەبەغدا لە جیاتی چاری مەسەلە ئاڵۆزەکانی پاشماوەی ستەمی بەعس وەکوو کەرکووك و ناوچە تەعریبکراوەکان و قەرەبووکردنەوە قوربانیە زۆرەکانی خەڵك و پێدانی شایستە داراییەکانی خەڵك، توانیان گشت ئەو مافانەی خەڵك بکەن بە پێست و ملیارەها دۆلار وئیمتیازات و کرێدیتی دیبلۆماسی و سیاسی و دران بە یەکێتی و پارتی و هاوپەیمانە بچووکە کوردستانیەکانیان.

ئەمریکا لەم بوارەدا زۆرترین لێپرساوەتیی بەرئەکەوێت.

عەدنان کەریم/ سیدنی
adnankerim22@hotmail.com

ئاشنا عومەر: موزیک و گۆرانی کوردی لە ئێستادا تێکەڵەیەکی پێوە دیارە.. هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

ئاشنا عومەر: ئافرتانمان پێویستیان بە دەستگیرۆی و پاڵپشتی هەیە بۆ مانەوەیان لە هونەر
هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

هونەرمەند ئاشنا عومەر ناوی تەواوی(ئاشنا عومەر حەمە عزیز)-ە ساڵانێکە خۆی خستۆتە ناو دەریای هونەری گۆرانی و موزیک،هەر لەسەرەتای ژیانی هونەرییەوە، هەوڵی ئەوەی داوە بەشێوەیەکی ئەکادیمی خۆی فێری هونەری موزیک بکات دوای تەواوکردنی پەیمانگاو کۆلێژی هونەر توانی بڕوانامەی ماستەریش هەر لەبواری موزیک بەدەست بهێنێت، جگە لەوەش ئەو ئەندانی تیپی “ئۆکێسترای کوردستان ” ئەندامی تیپی گروپی “مریەم خان ” بووە. بۆ زیاتری ئاشنا بوون بەم خاتوونە هونەرمەندە بە چەند پرسیارێک بەسەرمان کردەوە.

***سەرەتا پێمان باشە باس بۆلە چۆنیەتی ئاشنا بوون بەهونەری موزیک بکەیت.**

- کاتێ قوتابی بووم لە قۆناغی بنەڕەتی و ناوەندی حەزوو و ئارەزووم بە هونەری موزیک هەبوو، بۆیە بەمەبەستی پەرەپێدانی ئەو حەزوو ئاروەزووە، چوومە بەشی موزیکی پەیمانگەی هونەرجوانەکانی هەولێر،لە ساڵی 2003 بەسەرکەوتووی پەیمانگەی هونەرجوانەکانم تەواو کرد، بۆ ماوەی 10 ساڵ مامۆستای سرود وگۆرانی، دواتر کۆلێژی هونەرجوانەکانی هەولێر بەشی موزیکم تەواو کرد لە ساڵی 2014، ماوەی چەند ساڵێک وەک معیدە لە بەشی موزیکی کولێژی هونەر کارم کرد، تا ساڵی2021 چوومە خوێندنی باڵا و ماستەرنامەم لە زانستەکانی موزیک بە دەست هێنا.

لەو نێوەندەدا ماوەی چەند ساڵێک، ئەندامی" ئۆکێسترای کوردستان" بووم ، ئەندامی گروپی" مریەم خان" بووم کە گروپێکی خانمانە بوو سەر بە وەزارەتی ڕۆشنبیری، بەشداری تەواوی چالاکییەکانی ئەم گروپانەم کردوە وەک دەنگ وەک ژەنیار لەو ماوەی ئەم ساڵانەدا.

▪ **کاتێ فێربوونی موزیکت هەڵبژارد تووشی هیچ کێشەوگرفت نەبوویتەوە ؟**

▪ بەڵێ کاتێک موزیکم هەڵبژارد تووشی کێشە و گرفتی زۆر بوومەوە، چونکە ئەو کاتە کۆمەڵگە قبوڵی نەبوو ئەفرەتێک لەسەر شەقام بە ئامێرەوە ڕێ بکات یاخود بە پاس بتوانێت بگەیتە شوێنی خوێندن، نەبوونی و خراپی لایەنی ئابووری خێزانەکان کە بە هۆی نەبوونییەوە نەمان دەتوانی ئامێرێکی پێویست بکڕین و گرنگی بە خۆمان و بەرەو پێشبردن بدەین، بۆیە سەردەمی ئێمە گرفت و کێشە زۆر بوون.

▪ **تاچەند خێزانەکەت هاوکارت بوون بۆ ئەوەی لە کاروانی موزیک بەردەوام بیت؟**

▪ خێزانەکەم هەموو هاوکار بوون ،چونکە باوەڕیان هەم بە هونەرکردن هەبوو لە هەمان کاتدا باوەڕیان بە توانای ئافرەت هەیە ، پێیان وایە کە ئافرەت دەتوانێت گۆڕانکاری بکات و کۆمەڵگە بەرەوپێش ببات لە ڕێگەی ئەو کارەی ئارەزووی دەکات.

▪ **ئەو ژنیارانە کامەن کە کاریگەریان لەسەر بەڕێزتان هەبوو؟**

▪ ژەنیاری باش و بە توانا هەیە لە ناو کومەڵگەی کوردی، لە ڕابردوو و ئێستا و داهاتوو ، کورد و کۆمەڵگەی کوردی دەبێت شاناز هونەرەکەیەوە بکات و بە ژەنیارەکانیشی.

***موزیکی کوردی لە ئێستادا لە ئاستێک دا دەبینیت؟**

▪ موزیکی و گۆرانی کوردی لە ئێستادا تێکەڵەیەکی پێوە دیارە، گەنجی باش و خوڵقێنەر هەیە کە ڕێز لە هونەرەکەی دەگرێت، دەنگی باش و ئەدای باش و تێکستی باش و میلۆدی باش. ، بە داخەوە هەندێک کەسی بە ناو هونەرمەندیش چەپ و ڕاست بێ بە گوێدانە هیچ کەوتونەتە ناو هونەرو بێ هەستی و بێ ئەحساس فەراغەکانیان بە هونەر پردەکەنەوە و ناویان لە خۆیان ناوە گۆرانی بێژ ،ئەوەش جێگەی داخە کە هیچ فلتەریک نیە و بە ئاسانی دەتوانیت ببیت بە گۆرانی بێژ.

***ڕەخنەگری موزیک لە نێون موزیکی کوردی لەچ ئاستێک دایە؟**

▪ بە شێوەیەکی گشتی لە ناو کۆمەڵگەی کوردیدا ڕەخنەی بنیاتنەر بوونی نییە، تەنیا ڕەخنەی ڕووخێنەر هەیە و بە بێ هیچ پێوەرێکی زانستی قسە لەسەر هەموو بابەتێک دەکرێت و هونەری موزیکیش لەو نێوەندەدا بێبەش نییە.

▪ **ئەو سیفەتانە چین کە پێوستە لە هەموو موزسیانێکدا هەبێت؟**

▪ ڕۆشنبیری گشتی و خوێندنەوەی تایبەت و بە ئەکادیمی بوون دەبێت لە موزیسیاندا هەبێت، ڕوو گەش و ئەدای قسەکردن و گفتوگۆ کردن دەبێت لە ئاستی ئەو ژەنیارەدا بێت، بە ئەوەی جگە لە ژەنین ڕاوێژی تیۆریشی پێ بکات، چونکە ژەنیار ئامێریکی موزیکی کەسی ئاسایی نییە، بەڵکو کەسی نوخبەی کۆمەڵگەیە.

***ئاستی پەیمانگای و کۆلیژی هونەرە جوانکانی کوردستان چۆن دەبینیت؟**

▪ ئاستی پەیمانگەی هونەرەجوانەکان و کۆلێژی هونەر بە شێوەیەکی گشتی باشە، بەڵام کەموکوڕیش هەیە لە هەموو ڕوویەکەوە، درک بەوە دەکرێت کە لە ڕابردوودا هونەرمەند و مامۆستا ی باشتر پێئەگەیەنرا، ئەوەی ڕاستی بێت، هونەر بە گشتی گۆرانی و موزیک بە تایبەتی لە ڕووی پراکتیکیەوە بێ بایەخ بووە، چونکە دەرچوان ناچارن دوای دەرچوونیان کاری دیکە بکەن بۆ بژێوی ژیانیان ،یاخوود کاری لایق موزیک ، ئەمەش حەقی خۆیانە، چونکە هیچ ڕێگەیەکی دیکەیان نییە،بۆ بژێوی ژیانیان.

▪ **ئاستی گۆرانیبێژان و موزسیانانی کچانی کورد لەچ ئاستێک دایە؟**

▪ ئاستی ئافرەت هەر وەک هەمیشە ئاساییە، چونکە گرنگی پێدان نیەو پاڵپشتی و دەستگیرەی ئافرەتان بەهرەمەند لەم بوارە لاوازە، تاک و تەرا لەسەر ئاستی ژەنین و دەنگ ، ئافرەت دروست دەبێت، کە دروستش دەبێت ئەمەنە قسەی ناخۆش و تیروتوانج ئاراستەی دەکرێت، بە دەگمەن دەمێننەوە لە ناو پرۆسەکە، ئەگەر سەرەنج بدەن لێرە و لەوێ بە پەنجەی دەست هەم موزیسیان هەم گۆرانی بێژ دەبینرێت، هۆکاریش بۆ ئەمە زۆرە یەکێک لەوانە بەڕێژەیەکی زۆر کەم خێزانەکان ڕێگە بە کچەکانیان دەدەن کە بچنە ناوەندەکانی خوێندنی هونەر ، نایانەوێت، کچەکانیان شەهادەی ئەوە بە دەست بهێنن کە ئارەزووی دەکەن، پێیان وایە ئەو هەموو ساڵەی خوێندنی کچەکانیان لە هونەردا بێت، لە کۆتایدا ڕەنج بە خەسار دەبن، ئافرتانمان پێویستیان بە دەستگیرەی و پاڵپشتی هەیە بە

مانەوەیان لە هونەر.

***لەوماوەیەدا بڕوانامەی ماستەر لە بواری موزیک بەدەست هێنا، ئەگەر باس لە ناوەڕۆکی توێژینەوەکەت بکەیت؟**

- بەڵێ بڕوانامەی ماستەرم بە دەست هێنا لە زانستەکانی موزیک. ناونیشانی ماستەرەکەم (ڕەهەندەکانی گۆڕانی چێژی ئیستاتیکی لە گۆرانی هاوچەرخی کوردیدا) ناونیشانێکی نوێ و کارێکی دەگمەن بوو، ئەزموونێکی نوێ بوو زۆر شت فێر بووم ،گەشتمە ئەنجامێکی باش لە توێژینەوەکەم، ناوەڕۆکی باسەکەم زانستی ئەنترۆپۆلۆجیا، جوانیناسی ، گۆرانی هاوچەرخ و هاوچەرخی کوردیە، شیکاریمان بۆ نموونەی ئەو گۆرانیانە کردوە کە بۆ باسەکەم هەڵمبژاردوە، بۆ داتا لە ڕێگەی ڕاپرسییەوە گەشتینە ئەو ئەنجامەی کە دەمانویست.
-

***ئێمە زۆر سوپاسی بەڕێزتان دەکەین، کە دەرفەتان بە ئێمە بەخشی.**

- -منیش زۆر سوپاسی ئێوە دەکەم بۆ ئەو بەسەرکردنەوەیە.

دنەدان و گەشە پێدانی شەڕی تائیفی و قەومی لە کەرکوک لە کوێوە سەرچاوە ئەگرێت؟.. سابیر م.

کارل ڤۆن کالوزڤیتز ئەڵێت:

(شەڕ تەنها درێژپێدەری سیاسەتە بە ڕێگەی تر. بۆیە دەبینین شەڕ تەنیا کردەوەیەکی سیاسی نییە، بەڵکو ئامرازێکی سیاسی ڕاستەقینەیە، و درێژپێدەری پەیوەندی سیاسییە کە لە ڕێگەی دیکەوە ڕوودەدات. ئەوەی لەبارەی شەڕەوە بە تایبەت دەمێنێتەوە، تەنیا سروشتی ناوازەی ئامرازەکانییەتی…)

لێرەدا ئەمانەوێت ئەوە بڵێین ئایا ئەم ڕواداوانەی ئەم دوایانەی شاری کەرکوک تەنها ڕوداوێک و شەڕێکی لاوەکی خۆجێیشۆڤێنیزم و ناسیۆنالیزمی حیزبە میلیشیایی و چەکدارەکانی حاکمانی ناوچەکە و هەرێم و بەغدان ، یان ئەبعادی جیهانی دوورتری هەیە؟

سەردانەکانی و فشارەکانی ئەمدوایانەی وەزیری دەرەوی تورکیا و جومهوری ئیسالمی بۆ سەر ناوچەکەو، ملمالنێی ئەم دوودەوڵەتە زلهێزەی ناوچەکەو، دابەشبوونیان بەسەر دوو قوتبی جیهانی جیاوازدا ، واتە ستراتیجیەتی ئەمریکاو تورکیاو وڵاتانی ئیمپریالیستی ڕۆژئاوا و ئەوروپا لە ناوچەکە لە لایەک و لەولاشەوە بردنە پێشەوەی ستراتیجیەتی ڕوسیاو چین و ئێران و ئۆردوگای سەر بەم قوتبە لە عێراق ، وە هەوڵدان بۆ هەرچی زیاتری تاڵان و بڕۆکردنی سەروەت و سامانی عێراق و هەرێم و بەتایبەت شاری کەرکوک وەک ناوچەیەکی نەوتی و گازی بەنرخ لە سەر ئاستی جیهان .

لێرەدا ئەوە گرنگە کە بزانین کە خودی جەماوەری چەوساوەی کورد وە نەتەوەو کەمایەتیەکانی تریش لە کەرکوک بەدەستی گرانی، و بێکاری، بێئەمنی ، نەبوونی خزمەتگوزاریەکان ، فەسادی کاربەدەستان و حاکمان ئەناڵێنن.

دنەدان و گەشەپێدانی هەستی کۆنەپەرستانەی تائیفی و قەومی و ئاینی و مەزهەبی نێوان ئەم چینە بەرفراوانەی جەماوەر، هۆیەک و ئامرازێکی گرنگی شێواندنی هەلومەرجێکی سیاسی و ئابوری ئەو شارەو تەواوی کوردستان و عێراقە.

کێ سوود مەندە لەم ئاژاوەو سەرگەردانی و کوشت و کوشتاری کوردەکان و خەڵکانی تر ؟

یەکێک لەو کەسانەی کە حەماسی قەومی پاڵی پێوە نابوو ، یان لەلایەن حیزبەکەوە هاندرابوو کە بێتە سەر شەقام بۆ دژایەتی داخستنی ڕێگەی هاتوچۆی هاتنە ناوەوەی شاری کەرکوک ، لە دوائاکامدا بە ناکامی مایەوەو ووتی:) تێناگەم بۆچی حیزبە قەومیە کوردیەکانمان نایەن داکۆکیمان لێبکەن ، ئەوەتا ئەوان بە چەک ئەمان کوژن …(.

لێرەدا دێینە سەر ناوەڕۆکی باسەکە ، ئەویش ئەوەیە بزانین چۆن شەڕ درژ□ پێدەری سیاسەتە بە شێوەیەکی تر ؟

بۆ گشت کوردان و نەتەوە تائیفەکانی تری هەرێم و عێراق مەعلومە کە دەسەڵاتی هەرێم و بەغدا و حیزبەکانیان. و میلیشیاکانیان ، هەموو بەیەکەوە تەباو گونجاون ، وە ئیدارەی ئابوری و سیاسی عێراق و هەرێم ئەدەن ، وەک بۆرژوایەکی – کۆمبرادۆری بەکرێگیراوی دەوڵەتە ئیمپریالیست و زلهێزەکانی ناوچەکە.

ئەوان هەر هەموویان حوکومەتێکی تائیفی و لەسەر بنەمای پشکی ئابوری و سیاسی دامەزراوە، وە هیچ پەیوەندیەکان نە بەمەسەلەی

چەوساندنەوەی خەڵکەوە هەیە ، وە نە لە پێناو نەهێشتنی هەرجۆرە چەوساندنەوەیەکدا هاتوونەتە سەر حوکم.
ئەوەی کە گرنگە بەرژەوەندی ئابوری و سیاسی خۆیان بپارێزن ، وە سەرکوتی هەر چەشنە ناڕەزایەتییەکی چینایەتی بکەن کەلە هەر شارێک و کونجێکی ئەم هەرێمەو ئەم عێراقەدا سەر هەڵئەدات .
خاڵی بنەڕەتی لێرەدا ئەوەیە بۆ ئەم دەوڵەتە ئیمپریالیست و دەوڵەتە زلهێزو شۆڤێنیستەکان و قەومییەکانی ئەم ناوچەیە ئەوەیە کە بە شوێن بیانویەکدا بگەڕێن ، یاخود بیانویەک دروست بکەن ، کە ببێتە مایەی گێژاوێکی سیاسی و فیکری لەم چەشنە ئەویش داخستنی مەقەڕی (پ.د.ک) لە کەرکوک .
گێژاوێکی فیکری و سیاسی کە تێکەڵ بە نەعراتی قەومی و تائیفی و سەر لە جەماوەر شێواندن کەئەم شەڕە شەڕی کوردو عەرەب و تورکمانە نەک مەسەلەیەکی تر.
ئەمە نەخشەیەکی جەهەننەمی و لەڕادەبەدەر زیرەکانەیە بۆ لە خشتەبردنی جەماوەر.
ئەم ڕووداوە کارێکی عەرەضی واتە سەرپێی نەبووە، بەڵکە دانوسانێکی لەمێژینەی خودی هەموو دەوڵەتە زلهێزەکانی ناوچەکەی لە پشتەوە بووە ، وە بەکرێگیراوانیان لە کەرکوک ئەنجامیانداوە .
لەم نێوەدا ئەوەمان بۆ دەرئەکەوێت کە ئەم جۆرە دانوسانە نهێنیانە تەواوی حاکمان و دەسەڵاتداران تیایدا بەشدارن و وە ئاگادارن چ جۆرە نەخشەیەک بەرامبەر هەرێم و عێراق لە ئارادایە و بەڕێوە ئەچێت ، کە ئەمەش خۆی لە خۆیدا وەڵامێکە بۆ بێدەربەستی حاکمانی کوردو حیزبەکانیان و مەلیشیاکانیان لە بەرامبەر ڕشتنی خوێنی هاووڵاتیانی کورد ، وە هەروەها بێدەربەستی لایەنەکانی بەرامبەریش لە ڕشتنی خوێنی کوژراوەکانیان.
ئەم شەڕە شەڕی قەومی و نەتەوەیی و تائیفی نییە لە بنەڕەتدا ، بەڵکە وا دروستکراوە کە بچێتە قاڵبی شەڕی قەومی و تائیفی وئاینییەوە ، ئەم شەڕە شەڕی بەرژەوەندی لایەنە دژ بەیەکەکانی وەک ئێران و تورکیاو وڵاتانی تری ناوچەکەیە لەسەر نەوت وداهاته کەرکوک و دەستبەسەراگرتنی ئەم شارە.
پێویستە بە توندی دژ بە پڕوپاگەندەی حیزبە قەومی و کۆنەپەرستەکانی کوردو عەرەب و تورکومان و ئیسلامییەکانیان ولیبراڵییەکانیان بوەستینەوە ، کە هەمیشە بە جۆرێک لە جۆرەکان مێشکی خەڵک لە ڕێگەی مێدیاکانیانەوە بە ژەهری نەتەوەپەرستی و تائیفە گەری و مەزهەبگەرایی قانگ ئەدەن.
ئەم شەڕە پێویستە بکەینە شەڕێکی چینایەتی مەزنتر دژ بە هەموو کاربەدەستان و حاکمانی ناوچکەو بەغدا ، کە دۆزەخێکی گەورەیان بۆ

ئەو جەماوەرە بەرینە دروست کردوە.
لاوان و تێکۆشەرانی تێگەیشتوی خەباتی چینایەتی لە کەرکوک و شارەکانی تری هەرێم و عێراق لەم سات و سەودا و پالنە ژێربەژێرەکانی وڵاتانی ناوچەکە و جیهان تێئەگەن، وە لەم ڕاستایەدا پێویستە میتۆدی خەباتی چینایەتی سەرتاسەری لە بەرچاوبگرن دژ بە بۆرژواکان و حاکمانی ناوچەکەو عێراق و سەرمایەدارانیان ، وە ڕێگە نەدەن کەسانی تر بکرێنە قوربانی ئەم سیاسەتە چەواشەکارانە .
زۆر بەداخەوە بە ڕژانی خوێنی الوان و گەنجانی ئەو شارە، بەڵام دڵنیا بن ئەم ڕەنج و گیان فیداکاریە ناچێتە تەرازوی بەرژەوەندیەکانی خۆیان و چینەکەیان ، بەڵکە دەبێتە گوژم و تاوێکی تری بەهێزبوونی دەسەڵاتداریەتی ئەم هێزە بۆرژو -اکۆمبرادۆریە بەکرێگیراوانە.

سابیر . م
٤/ ٩ / ٢٠٢٣

شێرکۆ بێکەس(١٩٤٠ – ٢٠١٣)، ئەو ئایکۆنەی شیعریەی کە دووبارە نابێتەوە!.. نووسینی : عەبدوڵا سڵێمان(مەشخەڵ)

وێنەیەکی گشتی شێرکۆ بێکەس

ڕەنگە لە مێژووی ئەدەبی نوێی کوردیدا هیچ کەس هێندەی شێرکۆ بێکەس (بەختیار عەلی لێدەربچێت) ئاوڕی لێنەدراوەتەوە. ئاوڕدانەوە لە شێرکۆ؛ ئاوڕدانەوە بووە لە بەرهەم و داهێنانەکانی. شێرکۆ نەفەسێکی درێژی شیعریی هەبوو، کە تا ئێستا لە هیچ کەسێکی تردا ئەو نەفەسە بوونی نییە. شێرکۆ گەلێ شێوازی شیعریی تاقیکردەوە، هەر لە شێوازی کۆن و چوارین و پۆستەرەشیعر و ڕۆمانەشیعرەوە بگرە تا دەگاتە شانۆنامەی شیعریی و لە هەمووشیاندا دەستڕەنگینی خۆی

نیشان داوین. شێرکۆ بێکەس بە گۆشت و خوێن و وشە و داهێنانەکانییەوە ڕۆڵەی بە ئەمەکی ئەو بزووتنەوەیە بوو کە بە ناسیونالیزمی کوردیی(کوردایەتی) دەناسرێت. ئەو هەموو شیعر و نووسینەکانی خستە خزمەت بیروباوەڕی کوردایەتی. شێرکۆی بێئۆقرە بەردەوام بەدوای شتی تازە و نەوتراودا دەگەڕا. گەریدەیەک بوو لە بڕگەیەکی زەمەنی (ناوەڕاستی شەستەکان تا ئەوکاتەی ژیانئاوایی کرد) توانی زۆرترین بەرهەم و دەق بنووسێت و بڵاوبکاتەوە. هەمیشەش ڕۆڵی سەرەکی و دەستپێشکەری بینیوە. شێرکۆ لە بزووتنەوە چەکدارییەکانی ناسیونالیزم بە کۆن و نوێوەی(مەلاییزم و جەلالیزم)؛ وەک جەستە و وشە ئامادەیی هەبووە و شیعری لەناو سەنگەرەوە گەیاندۆتە نەو دەی خوێنەری خۆی. ئەوەی ئەو شانسەی بەشێرکۆ دا لەمێژووی ئەدەبی کوردی وەک ناسراوترین شاعیر دەربکەوێت، جگە لە توانا شیعرییەکانی، ئاوێتەکردنی شیعر و سیاسەت یان شیعر و کوردایەتی بوو. کە بەیانی ڕوانگە(٢٥-٤-١٩٧٠) کە شێرکۆ خۆی یەکێک بوو لە داڕێژەران و ئیمزاکەرانی، بناغەی ئەو ئاوێتەبوونەی پتەو و قایم کرد. شێرکۆ هەر لە جوغزی کوردایەتیش نەمایەوە، بەڵکو بەپێی گۆران و گەشەی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەی کوردستان، ئەمیش نوێتر و هەندێکجار ڕادیکاڵتر دەردەکەوت. ئەو شیعر و فرمێسک و شیوەن و پرسەی لەگەڵ بزووتنەوەکەی بوو. هەڵوەستە ڕادیکاڵەکانیشی لە ئەنجامی ڕادیکاڵبوونی بیروباوەرییەوە نەبووە ، بەڵکو لەئەنجامی ساتوسەودای سیاسییانەوە بووە. چونکە شێرکۆ تا ئەوڕۆژەی ژیانئاوایی کرد، وەک باوەڕ؛ ناسیونالێستێکی بێ غەل و غەش بوو. پرۆسەی نووسینی شیعر لای شێرکۆ بە گەلێ هەوراز و نشیودا تێپەڕیوە ، کە هەر خوێنەرێک دەتوانێت لە خیلالی شیعرەکانییەوە وێنایەکی ڕوونی شێرکۆ بێکەس و جیهانبینییەکەی بکات. من شێرکۆ بێکەس بەمجۆرە دەبینم:

یەک : بیری سیاسی و ئایدۆلۆژی ناسیونالیستی شێرکۆ هەر لە چوارچێوەی کوردستانی عێراقدا قەتیس نەماوە ، بەڵکو بیری کوردایەتی سەرتاسەری لەهەر چوار بەشەکە بەسەر کردۆتەوە. لەکوێ مەترسی بینیبێت بۆ سەر ئایندەی ناسیونالیزمی کورد ئەم دژی وەستاوەتەوە. واتە ئەم ئەگەرچی وەک ئەندامبوون ئەندامی لایەنێکی سیاسی(یەکێتیی نیشتمانی کوردستان یان ی ن ک) بوو ، بەڵام بەمانای وشەکە شاعیرێکی حیزبیی بوو. واتە شاعیری بزووتنەوەی ناسیونالیزمی کوردی بوو.

دوو : لەگەڵ کۆست و ڕووداوە تراژیدییەکانی کوردستان ژیاوە و شیعری بۆیان هۆنیونەتەوە.

سێ : لەبەرامبەر گەشە و مەترسییەکانی ئیسلامی سیاسی لە کوردستان

هاواری لێهەستاوە و دژایەتی کردوون و بە ئەمەش ڕووبەڕووی هەڕەشە بێتەوە.
چوار : وەکچۆن شیعری کردبووە بانگ بۆ ئازادی(بەتایبەتی ڤێرژنە کۆنەخوازەکەی کوردایەتی بۆ ئازادی)، ئاواش شیعری کردەتە مەتارێزی ئـــازادی و بەرگریکـــردن لە ژنـــان، بەڵـــام لە چوارچێـــوەی ئەو جیهانبینییە کوردایەتییەی کە بڕوای پێ هەبوو.
پێنـج : سـوودی لە کەلەپـوور و داسـتانە کوردییەکـان وەرگرتـوە و لەشیعردا تەوزیفی کردوون.
شەش : جگە لە دنیا بەرفراوانی شیعر، شێرکۆ ڕەخنەگر و وەرگێڕێکی باشیش بوو.
حەوت : پشتیوانێکی مەعنەوی جیددی بوو لە پڕۆژەی ڕەهەندییەکان و بەتەواوی توانایەوە لەپشت ئەو پڕۆژەیە و ئەدەبی لیبڕاڵی کورد وەستا و تا دوا هەناسە بەرگری لێکردن.
هەشـت : لەهەمـوو ئەم دۆخ و هەلـومەرجە سیاسـییە قەیرانـاوییەی کوردستان هەمیشە داگیرکار (حکومەتی بەعس) خەتابار کردووە و هەرگیـز پەنجەی تاوانبـاری بۆ حیـزبە سیاسـییەکەی و بـزووتنەوە کۆنەخوازەکەی (ناسیونالیزمی کوردی) ڕانەکێشاوە.
نۆ : خەباتی چینایەتی و شۆڕشی کرێکاریی و سۆشیالیزم وەکچۆن لە سیستەمی بیرکردنەوەی شێرکۆ بوونیان نەبووە، ئاواش شێرکۆ هەرگیز شوناسی خۆی و دەقەکانی لەو خەباتەوە دیاری نەکردووە. بەمجۆرە ئەو هەڵوەسـتە پۆزەتیڤـانەی شێـرکۆش نـاتوانن بچـووکترین خەسـڵەتی شۆڕشگێڕیی بۆ شێرکۆ ببەخشن. داهێنانەکانیشی دەچنە خانەی داهێنانی شاعیرێکی بۆرژوا – ناسیونالیست، نەک شاعیرێکی شۆڕشگێڕ.
دە : لەدوای هەڵچـوونە جەمـاوەرییەکەی ئـازاری سـاڵی ١٩٩١ و بەدەستەوەگرتنی دەسەڵاتی سیاسی کوردستانی عێراق لەلایەن بەرەی کوردستانی و دواتریش یەکێتیی و پارتییەوە، شێرکۆ بەهرەمەند بوو لە پشتیوانی ماددی و مەعنەوی و بوو بە وزیری ڕۆشنبیری و دواتریش بەڕێوەبەری دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم و بووە خاوەنی گیرفانێکی مـوحتەرەم و ئەو ئـازادییەی لە کە شیعرەکانیـدا بـانگەوازی بۆی دەکرد.

هەڵسەنگاندنێکی گشتی

خوێنـدنەوەی دەق و نووسـینی هەر ئەدیـب و نووسـەرێک لە ڕوانگەی ڕەخنەی ئەدەبـی مارکسیسـتییەوە، ئەگەر تەنهـا لە چوارچێـوەی خوێندنەوەیەکی سادە قەتیس بمێنێت و ڕۆنەچێتە نێو لێکدانەوە و ڕەخنەی چینایەتی، ئەوا ناتوانێت ئەنجامێکی قەناعەتپێکەر و بەسوود بدات بەدەستەوە. ڕەخنەی ئەدەبی مارکسیستیی هەر بۆ تەنها نایەت

ژێر ددانی نووسەر و ئەدیب بپشکنێت و بیخاتە ژێر مایکرۆسکۆپی ئایدیۆلۆژییەوە، بەڵکوو دێت لە ڕۆڵی کۆمەڵایەتی ئەدەب دەکۆڵێتەوە و لەرێشەوە هەڵوێستە لەسەر هەڵوێستە چینایەتییەکانی نووسەر دەکات و قسەی خۆی دەکات. ئەگەر بە تەرازووی سەنگەری چینایەتی ئەدەب لە کۆمەڵگەی سەرمایەداری شێرکۆ بخوێنینەوە، ئەوا جگە لە شاعیرێکی بۆرژوازی و کۆنەپەرست هیچی تر نابینین. بەڵام کاتێک لەسەر قۆناغ و بەرگە مێژووییەکانی دەقەکانی ئەو شاعیرە دەوەستین و ورد دەبینەوە دەبینین پانتاییەکی تر هەیە کە دەبێت ببینرێت. ئەویش پانتایی بەشداری ئەو شاعیرەیە لە بەرگریکردن لە هەندێک لە هەما جوانەکانی کۆمەڵگە. بەرگیری کردن لە ئازادی (بۆ ڤێرژنی ناسیونالیزم)، بەرگریکردن لە ژنان (نەک یەکسانی هەمەلایەنەی ژن و پیاو)، وەستانەوە دژ بە کۆنەپەرستی ئیسلامی سیاسی، هەڵوێست نواندن لە هەندێ مەسائیلی سیاسی ڕۆژانەی کۆمەڵگە و نەخشاندنی کارەساتە تراژیدییەکانی سەر ئەم میللەتە ستەمدیدەیە و تاد. لێرەوە ڕەخنەی ئەدەبی مارکسیستی نەک هەڵەکی ڕاست و چەپ بەسەر ئەو شاعیرەدا ناهێنێت، بەڵکوو تێدەکۆشێت بەرگری لەو کرێدتانەش بکات کەلەئەنجامی هەڵویستی ئەو شاعیرەوە بەدەست هاتوون. ئەوە ڕاستە شێرکۆ بێکەس هەمیشە شاعیرێکی دیماگۆجی بووە و تەنانەت تا گەیشتنی بە ئەوروپا و نیشتەجێبوونی لەوێ درێغی نەکرد لەو دیماگۆجییەتە(من کاتی خۆی قسەی خۆمم لەوبارەوە کردووە.(١))، بەڵام دوای هەڵچوونە جەماوەرییەکەی ئازاری ١٩٩١ و گەڕانەوەی شێرکۆ بۆ کوردستان و بینینی واقیعییەتی دەسەڵاتی ناسیونالیزمی کوردی، هێدی هێدی ئەو دیماگۆجییەتە لە شیعری شێرکۆ چووتە دۆخێکی ترەوە و فۆرمێکی تری وەرگرت، ئەویش فۆرمی فریودانی خەڵک و خوێنەر لەژێر سایەی ڕەخنە لە دەسەڵات. دەسەڵاتی ناسیونالیزمی کوردیش پشتیوانی جیددی شیرکۆ بوو، بەڵام دیارە قەبارەی ئەو پشتیوانییە بەدڵی شێرکۆ نەبووە. بۆیە زویر دەبێت و بۆیە هەر لە پەنجەرەی کوردایەتییەوە تانە لەو دەسەڵاتە ناسیونالیستە کۆنەخوازە دەگرێت.(٢)

چی وا دەکات شێرکۆ بەردەوام لە ناومان بێت؟

ئامادەیی شێرکۆ ، ئامادەییەکە لە دەقەکانییەوە سەرچاوە دەگرێت، ئامادەییەکە لە هەڵوێست و وەستانەوە بە ڕووی هەندێک ناشیرینییەکانی کۆمەڵگەی کوردی خۆ دەنوێنێت،(٣) ئامادەییە لەو هاڕمۆنییەی کەلەدەقەکانەوە وەک تاڤگە دەڕژێنە نێو دڵی خوێنەر. نەفەسی شیعریی و ئیشکردن لەسەر وشە بەجوانترین شێوە و لە باڵاترین ئاست و خوڵقاندنی جوانییەک کە توانای هەیە لە یادەوەری

خوێنەردا بمێنێتەوە. هەڵبژاردنی وشەی گونجاو بۆ شوێنی گونجاو، ئاوەدانەوە لەو کێشانەی کە دەبێت ئاوەیان لێ بدرێتەوە، وێنەی قەشەنگ و مۆسیقای ڕەوان، ئەمانە بنەچەی هونەری شیعرییەت و ئیستاتیکای شێرکۆن. غەدرێکی گەورە لە هونەری شیعریی شێرکۆ بێکەس دەکەین ئەگەر لە لێکدانەوەکانماندا ئەو لایەنەی هونەری شیعریی شێرکۆ فەرامۆش بکەین. بەڵام هەموو ئەم دەستڕەنگینی داهێنانە جوانانە ناتوانن فریای شێرکۆ بکەون کە لەڕووی سیاسییەوە کەوتەتە چ گەمەکی لەخن کە تا مرد نەیتوانی خۆی قورتار بکات. ئەویش گەمی پشتیوانی لە ستەمی دەسەڵاتدارێتی ناسیونالیزمی کورد و بۆژوازی کوردستان بوو دەرهەق بە خەڵکی هەژار و قوربانیدەر و ستەمدیدەی کوردستان.

دواجار

شێرکۆ بێکەس لە هەناوی بزووتنەوەی ناسونالیزمی کوردییەوە هاتە دەرێ و بە لێهاتوویی خۆی توانی ڕۆڵێکی گەورە لە بزووتنەوەی شیعری کوردی بگێڕێت. شێرکۆ ڕاستگۆ بوو لەگەڵ خۆی و باوەڕەکەی(کوردایەتی) و تا دوا هەناسەش وەفادار مایەوە. ئەو توانی بەهۆی دەقەکانییەوە بچێتە نێو دڵی هەزاران خوێنەر. توانی بەهێزی شیعر و دەقەکان و داهێنانیی؛ قەیرانی خۆجووینەوەی نووسین و دەق لە بزووتنەوەی ئەدەبی کوردی باو تێپەڕێنێت. ئەو ئایکۆنێک بوو لە هیچ نەدەچوو لە خۆی نەبێت. دواجار؛ شێرکۆ بێکەس لەڕووی شیعرییەت و دنیای قەسیدەی کوردیدا، ئەو ئایکۆنەیە کە هەرگیز دووبارە نابێتەوە!

پەراوێزەکان :

(١)لە ساتی ژیانئاوایی شێرکۆ بێکەس (١٠ ساڵ لەمەوبەر) ئەم وشانەم نووسی (من لەژیانمدا نە شێرکۆ بێکەسم بینیوە و نە وێنەشم لەگەڵ گرتووە. بەڵام خوێنەرێکی ڕژدی شیعرەکانی بوومە. شیعرەکانی شێرکۆ بێکەس تەرجەمەی گەلێ زمانی جیاجیا کراون و گەلێ وتاریش لەدەرەوە و ناوەوەی کوردستانیش لەسەری نووسراوە. نووسین هەبووە ستایش بووە و هەشبووە ویستوویەتی سوود لە ناوی کاک شێرکۆ وەربگرێت و لەڕێگەی ئەتەریتەی شێرکۆوە بازاڕێک بۆ خۆی گەرم بکات. دیارە لەگەڵ ئەمانەشدا نووسینی جوان و خوێندنەوەی بەپێزیش کراوە. من دەمەوێ باسی شتێک بکەم. باسی نووسینێکی ڕەخنەیی خۆم بکەم.ساڵی ١٩٨٩ ئەو کات ئەندامێکی چالاکی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) بووم و لەگەڵ هاوڕێیانم (جەماڵ کۆشش و نەوزاد ئەسوەد) گۆڤاری (ڕابەر)مان دەردەکرد، نووسینێکی درێژم لەسەر جیهانبینی شیعریی شێرکۆ بێکەس

نووسی بەناوی(دیماگۆجی شێرکۆ بێکەس لەئاست تیشکی چەند سەرنجێکی تەحلیلیدا) کەلە دوو ژمارەی گۆڤاری (ڕابەر) ئۆرگانی (حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست) دابڵاوم کردەوە. ئەو نووسینە نە ستایش بوو نەخۆ هەڵواسین بوو بەکاک شێرکۆوە، بەڵکو هەوڵێک بوو بۆ نیشاندانی ڕووی ئەو ئایدیۆلۆجییەی کەکاک شێرکۆ ئیشی لەسەر دەکرد. ڕەخنەیەکی مارکسیستی جیددی بوو لە شیعرەکانی شێرکۆ بێکەس. لەو نووسینەمدا زۆر بە ڕوونی ئەو دیماگۆجییەتەی کە ئەو ستراکتۆری شیعرەکانی لەسەر بنیاد دەنا، نیشان دابوو. نووسینە گەرچی لەکاتی خۆیدا دەنگدانەوەیەکی گەورەی هەبوو بەڵام مەخابن نە ئەو نووسینە و نە ژمارەکانی ئەو گۆڤارەم دەست ناکەونەوە ئەگینا جارێکی تر بڵاوم دەکردەوە. ئێستا لەکاتێکدا کەچارەکە سەدەیەک تێدەپەڕێت بەسەر ئەو نووسینەم و کاک شێرکۆش کۆچی ئەبەدی خۆی کرد،من جگە لەسڵاوێک بۆ کاک شێرکۆ و ئەو نەفەسە شیعرییەی کەوێنەی نییە لەکورددا و ئەو ڕەخنە مارکسیستە جیدییەی ئەوسام،هیچیترم نییە بینێرم.)

(٢)ئێستا کچێک نیشتمانە سکاڵانامەیەکی شاعیرە لە بزووتنەوەی ناسیونالیزمی کوردی. دڵشکانی شاعیرە لەو مێژووەی کە بەناوی کوردایەتییەوە ژیانی هەزاران لاویان کردە قوربانی ئەو بزووتنەوە سیاسییە دواکەوتووە.

(٣)هەڵوێستەکانی شێرکۆ بێکەس هەڵوێستگەلی باش و خراپن. لێرەدا مەبەستمان لە هەڵوێستە پۆزەتیڤەکانی شێرکۆیە نەک هەڵوێستە نێگەتیڤەکانی.

ئێوارانە- ٤٨.. سەردار جاف

ئێوارەیەک
کە کۆڵانی تەنگی ئودن
بە سروشتێ جوانتر دەبێ
تەپوتۆزێ بەڕێوەیە
نیگاکان سیحری تێ دەزێ
کە مەی دارەدارە دەکا
ئەوا رووبارێ ون دەبێ
چرا کزەکان لە سۆراغیدا وێڵن
زنەیەکی تر نەتەقێ

ترس هەیە
نەبا مناڵێکی چەتوون
لەودیو ونبوونی رووبارا
چاوشارکێی لێلمان کردبێ
دروێنەی گەنم بۆ بکەین
ئەو بزێوە با زێتر برسیمان نەکا
کەپکە ئارەقەی نێوچەوان
دەکەینە پارووی شەوانمان
دۆزە دۆزەی رووبار دەبین
رووباری ون
بێ جێگا و رێ
شەو گۆرانی بۆ ئاوێتەبوونمان دەچڕێ
ژێی کەمانجەژەن لانەی بوو
دەمەدەمێ سپێدە رۆی نەهاتەوە بەرەوخوارێ
تەمتومان بوو
رۆیشت و ئیتر دیار نەما
یار خۆی بە گەرووی هەڵواسی
کەچی دەستەکانی لەمل هەور ئاڵا
هەور رووت رووت
سیحرێ کەڤەری شەهلایی
لە بن تروسکەی بارانا خۆی دەشوشت و
تلیسەی مینای شۆڕەبی لە نێویا دەبریسکا یەوە
بوونە فرمێسکی هەنگوینی
سۆراغەکانم وێڵی ئاو
ئەویش لە تەک گرمەی هەورا
هەترەشچوویەکی واق وڕماو
ئەمجارەیان من و شەهلا
دەبارین و نمە بارانێ دێینەوە
دەبارێین و دەبارێین و دەیڵێینەوە
نە بێ کەسی نە بێ کەسم
خۆشم دەوێی خۆشەویسترین کەسم

٢٠٢٣ / ٨ / ٣